

Museum om hva for hvem – Norsk Teknisk Museum 100 år

Andersen, Ketil Gjørme og Hamran, Olav
Teknikk på museum
Norsk Teknisk Museum 1914-2014
Oslo, Pax forlag A/S, 2014.
ISBN 978-82-530-3727-1
445 sider. Pris: 449,-.

Michael 2014; 11: 550–6.

Den 5. november 2014 var det boklansering i Norsk Teknisk Museums utstillingslokaler på Kjelsås i Oslo. Hundre års virksomhet ble feiret med utgivelse av en jubileumsbok, skrevet av to drevne historikere ved museet, nemlig førstekonserverator Ketil Gjørme Andersen (f. 1963) og avdelingsleder Olav Hamran (f. 1966). Mange var møtt fram, og etter servering av sprudlende drikke, slik det sømmer seg ved slike anledninger,

ble det holdt et seminar som var mer enn det som sedvanlig er, både hva angår innhold og form.

Viktigst var selvsagt forfatterens presentasjon av boken. Stoffet var fordelt kronologisk mellom dem, slik at de første 11 av de 20 kapitlene var skrevet av Andersen. Deretter hadde Hamran hatt ansvaret for de siste ni.

Forfatterne kunne være tilfredse med produktet de la fram: Når man leser boken, slås man f. eks. av hvor godt de to samarbeidspartnerne har klart å holde samme stil og intensjonsdybde, slik at teksten står fram som et sømløst hele. Jubileumsboken har tallrike bilder, der utvalget gir en god historiefremstilling i seg selv, uavhengig av bokinnholdet ellers. Dokumen-

tasjonen av den lettleste og fengslende bokteksten er god. Det er et omfattende noteapparat. Litteraturlisten er også fyldig.

Hvorfor man valgte å sløyfe et sak- og personregister, er imidlertid uforståelig, da dette i vår dataalder hadde vært relativt fort gjort å lage. Et godt register gjør en bok langt mer tilgjengelig og nyttig. Dette gjelder i særlig grad her, på grunn av mylderet av interessant informasjon som leseren gjerne vil bla tilbake til.

Boken er annerledes enn mange jubileumsbøker pleier å være. Den er dels forfriskende lesning. Den jubilerende institusjonen skjønnes på ingen måte. Den heller dissekeres slik at leseren får innsyn i livet blant museumsgjenstandene og selv kan trekke sine konklusjoner om hvordan historien har vært.

Museet begynte sin virksomhet som en teknikkutstilling ved den store jubileumsutstillingen på Frogner ved grunnlovsjubileet i 1914. I årtiene forut hadde teknifiseringen av samfunnet vært stor, også i Norge, ikke bare i de veletablerte industrilandene ute i verden. Dette var man stolt av i jubileumsrusen i 1914. Ingeniørfag hadde voksende anseelse og hadde fått status i *vitenskapen* ved nye utdanningsinstitusjoner. Gjennom utstillinger og museumsvirksomhet ble teknikken nå også brakt inn i *kulturen*.

Den store entusiasmen førte til opprettelsen av Norsk Teknisk Museum da jubileumsutstillingen var til ende. Men det alminnelige engasjementet kjølnet. Især pengemangel gjorde at det ikke ble noen permanent utstilling før man flyttet inn i kjelleretasjen på Vikingskipsmuseet på Bygdøy i 1932. Vel var det nå altså blitt egne lokaler, men de var i kjelleren, under de langt mer prestisjetunge vikingskipene.

Visjonene om et eget museumsbygg, først på Frogner, senere og mer konkret tenkt lagt ved Akerselva, ble hele tiden stanset av finansielle problemer. Drømmene forble der, men bare som drivkraft.

Men ikke bare det. Det var også uklart hva museet egentlig skulle være. Møtelederen ved lanseringsseminaret, Dag Gjestland, sa spissformulert at det er tre typer museer av dette slaget: For det første de som vet hva de samler på, for det andre de som ikke vet hva de samler på, og for det tredje de som ikke vet hva de ikke samler på. Historien om Norsk Teknisk Museum viser hvordan man i så måte hele tiden har vekslet tilhørighet mellom Gjestlands grupper, uten at det er klart hvor man vil ende.

I 1959 flyttet museet inn i et nybygg på Helsfyr i Oslo. Dette bygget illustrerte med sin arkitektur både ideologi og pedagogikk, slik man den gang mente tekniske museer skulle være. Det var teknologisk optimisme og tilfredshet. Museet var lyst, minimalistisk, framtidsrettet, med velordnede,

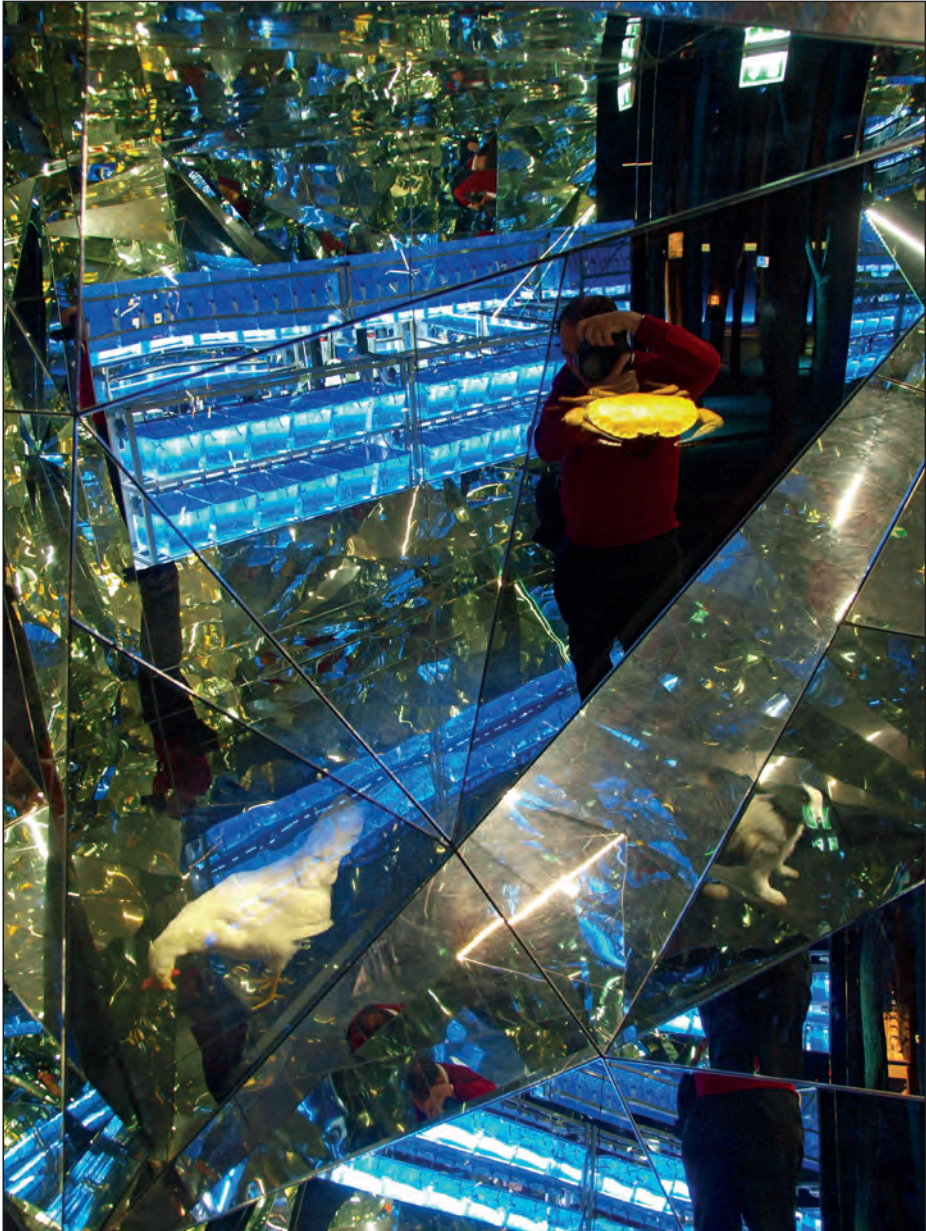
Utstilling på Helsefyrt. Telefonapparater og telefonsentraler i kontekstløs rekke. (Foto fra boken s. 255.)

oftest kronologisk oppstilte objekter tatt ut av sin virkelighet, bare med sparsom ledsagende informasjon.

I 1986 flyttet man inn i et nybygg igjen, det nåværende på Kjelsås. Men nå var parolen en annen, nemlig å framstille fortiden i kontekst, med oppbygging av hele miljøer, supplert med rikelig materiale av tekst og bilder. Ofte ble miljøet mer et hovedobjekt i utstillingspresentasjonen enn tekniken som hørte hjemme der.

Var museets virksomhet nå vel etablert i kultursfæren, tok kanskje spesielt utstillingen om hjernen «Mind the gap» fra 2011 skrittet enda videre, nemlig inn i *kunsten* – med kunstnerisk installasjon som formidlingsform.

Målgruppediskusjonen er viktig. På side 281 er gjengitt en plakat fra Helsefyrtiden der lærere bes gjøre elevene oppmerksom på at «Norsk Teknisk Museum *ikke* er en lekestue, men en kulturinstitusjon». Kontrasten er stor til Kjelsåsmuseet idag, og også til tilsvarende institusjoner andre steder: Preget av å være lekeland for barn kan være overveldende. En jordnær unnskyldning kan være at både skoleklasser og skilte fedre som trenger

Utstillingen om hjernen «Mind the gap» (2011) var anlagt som et kunstprosjekt. De besøkende ble lukket inne i en nærmest psykedelisk utstyrt installasjon med speil, farger, lyd og lys, der man opplevde anatomiske preparater, videoer med kjente hjerneforskere, laboratorieutstyr, trestammer, levende rotter og mye mer. En selsom pedagogisk opplevelse, der det som satt igjen i ethvert fall var at hjernen er mangfoldig. (Foto: Øivind Larsen 2011)

underholdning for sine barn, såvel betaler for seg som er legitime mål for de kunnskaper museet formidler. Men angående tekniske museers, og for så vidt andre fagmuseers plass blant kulturinstitusjonene, er det noe ideologisk som trenger mer diskusjon. Historien om Norsk Teknisk Museum er en historie om *jakt på identitet*, hele tiden med en slags underlegenhetsfølelse overfor museer med etablerte tradisjoner.

Også Norsk Teknisk Museum er blitt drevet fram av entusiaster og amatører, ofte folk med faglig og yrkesmessig tilknytning til innsamlet materiale. Men når det er blitt mer alvor i samfunnsoppdraget, samtidig med at samlingene har nådd en u håndterbar størrelse, overtar profesjonelle museumsfolk. Det later til å være på dette punktet i utviklingen konfliktene pleier å begynne. Historieboken er forbilledlig i hvordan den ikke skyver slike konflikter inn under jubileumsfeiringens lunende teppe. Eller kanskje gjør den det, slik at bare *litt* stikker fram? Da blir boken enda mer interessant.

Det er fengslende lesning å lære hvordan museet – bortsett fra å huse dyktige og engasjerte fagfolk – tiltrekker seg to typer personer, «samlerne» og «rydderne», gjerne i lederposisjon. De skal forvalte en kontrakt med befolkningen og sørge for oppslutning og interesse. Da er de avhengige av tillit, slik at folk vet at gjenstander og annet materiale kan samles inn, kan vurderes, eventuelt mottas og i så fall komme i trygge hender for framtiden. Denne kontrakten blir tynnslett når «rydderne» slår til, makulerer og kaster på egen hånd. Da blir museets anseelse varig svekket. Særlig farlig er det når slike sterke personer finnes i direktørstolen.

Men en ny direktør kan også bety helomvending i positiv retning. 1970-årene med veteranbiler som trekkplaster og tiltaket Unge Forskere – initiativer for å trekke ungdom – er eksempler.

En løsning på problemet med bevaring av store, tekniske minner, altså gjenstander og anlegg som det var praktisk vanskelig å huse, ble at man også engasjerte seg i bevaring lokalt der de hørte hjemme. Da er historien patetisk om hvordan grunneiere og hyttefolk satte seg imot og ødela restaureringsarbeidet på Engebret-Soot-kanalen. Slikt er lite motiverende.

Michaels medisinske lesere bør spesielt lese fra side 393 og utover. Her står det om hvordan Nasjonalt Medisinsk Museum havnet som en avdeling av Norsk Teknisk Museum. Et eget museum for en av Norges største arbeidsplasser, helsevesenet, hadde vært utredet i årevis. Forberedelsene var kommet svært langt. Stortinget hadde gitt grønt lys, mange fagfolk hadde vært engasjert og atskillige offentlige midler hadde vært brukt til planlegging. Museet skulle etter planen stått klart i 2003. Slik ble det ikke. Plutselig ble det bestemt at museet skulle være en avdeling av Norsk Teknisk Museum. Det var muldvarper på ferde, så slik ble det. Norsk helsevesen får

Boklanseringsseminar om å skrive museumshistorie og om museers selvforståelse. Fra venstre Ketil Gjolme-Andersen, Olav Hamran, Brita Brende, Kirsten Linde, Elisabeth Koren og ordstyrer Dag Gjestland. (Legg merke til utstilling med kontekst i bakgrunnen.) (Foto: Øivind Larsen)

neppe noe eget nasjonalt museum i overskuelig framtid. Men på den annen side, lagt kort ligger. Den medisin- og helsehistoriske avdelingen ved Norsk Teknisk museum er blitt bemannet med en høykompetent stab av historikere og andre fagfolk som nok vet å markere sine fagfelt og å stå imot interne og eksterne trusler, så det lover bra.

Forfatterne fortjener ros for den bramfrie framstillingsmåten de har valgt i omtalen av de av sine forgjengere ved museet som må ha vært særlig sterke, firkantede, selvhøytidelige og egenrådige, især blant direktørene. Les selv om hva som er blitt kastet av museets samlinger av egenmektige folk! Les også selv om hvordan f. eks. fungerende styreformann Edvard Heiberg må ha hatt en nerveslitende tid i 1960-årene med å rydde opp i et arbeidsmiljø som må ha vært bemerkelsesverdig i sin destruktivitet. Les om direktøren som i 1960 blant annet brente opp store deler av samlingen av gamle filmer og lot verdifulle museale gjenstander gå på dynga – før han selv måtte gå.

Til direktøren som nesten skapte storpolitiske forviklinger i forholdet mellom Norge og Tyskland i 2005 på grunn av oppslitende interne konflikter som truet ferdigstillingen av en utstilling om forbindelsene mellom de to landene – og som fikk sparken på dette. Man kan åpenbart ikke være forsiktig nok når man ansetter en museumsdirektør.

Boklanseringen var altså anlagt som et seminar. Det var innlegg ved Elisabeth Koren fra Norsk Maritimt Museum, fra Kirsten Linde ved Akershus Museum og av professor i museologi ved Universitetet i Oslo, Brita Brenna. Koren og Linde presenterte hvordan deres institusjoner også hadde gitt ut hver sin jubileumsbok og hadde vært gjennom de samme overveielserne som lå bak Norsk Teknisk Museums bok. Det var også egentlig samme historie de fortalte, om *leting etter forankring og identitet*. Og om tilbøyeligheten til konflikter i museumsmiljøene.

Hvorfor er det slik? At det har så lett for å bli identitetsproblemer og opphetet klima der museumsfolk arbeider? Tja. Jeg tror det kan ha med det å gjøre at et museum forvalter folks fortid og deres oppfatning av tiden før dem. De tar mål av seg til å skape *min* forgangne virkelighet, slik jeg ikke nødvendigvis mener at den var.

En anbefaling: Les boken *Teknikk på museum*. Se på overskriften. Den er tvetydig. Du lærer mer enn om teknikk på museum.

Øivind Larsen
Institutt for helse og samfunn
Universitetet i Oslo
oivind.larsen@medisin.uio.no